

Departementaal vertrouwelijk Situatiebeeld en Duiding COVID-19 (nr. 21)

Kerneenheid
Analyse

17 april 2020 - geactualiseerd tot 09.00 uur

Actuele aandachtspunten

- Verschuivend beeld over het gebruik van mondkapjes zichtbaar in politiek en op sociale media, onder meer naar aanleiding van het Tweede Kamergebied. Dit draagt bij aan de onrust over toenemende ongelijkheid tussen sectoren en landen.
- De grote negatieve economische gevolgen (krimp Rotterdamse haven 20%, 42% stijging aanvragen WW-uitkeringen) voeden het groeiend onbehagen over de toekomst van de 1.5m-samenleving.

SITUATIEBEELD

Maximaal controleren (volksgezondheid)

- Volgens Jaap van Dissel zet de afvlakking in opnames en overledenen, maar waarschuwt dat het virus verraderlijk besmettelijk is en zich opnieuw snel kan verspreiden.
- Minister-president Rutte tempert de verwachtingen over versoepeling van de coronamaatregelen. Ondanks de positieve trends liggen nog veel mensen op de IC.
- Nederland heeft steken laten vallen bij de aankoop van 600.000 ondeugdelijke mondkapjes uit China, omdat het bedrijf waar een deel van de mondkapjes is gekocht niet gecertificeerd is om ze te maken.
- Nederland doet een onderzoeksinstituut voor vaccins toch niet van de hand. Eerder is een fabriek, ondanks waarschuwingen van experts, wel verkocht.
- Drie procent van de bloeddonoren geteste bloeddonoren heeft antistoffen opgebouwd volgens het RIVM en Sanquin. Hoewel het nog te vroeg is om conclusies te trekken leidt het op sociale media tot kritiek op nagestreefde groepsimmuuniteit. Zwitsers farmaciebedrijf Roche wil volgende maand bloedtesten aanbieden om te testen op antistoffen.

- UMCs in Nijmegen en Utrecht onderzoeken of een vaccin tegen tuberculose (BCG-vaccin) de weerstand bij ouderen tegen COVID-19 versterkt.

- Beademingsapparatuur kan de longen van sommige COVID-19-patiënten beschadigen, zegt een toenemend aantal doctors wereldwijd; veel patiënten gaan snel achteruit wanneer ze worden geïntubeerd.

Beeld sociale media

- Mondkapjes blijven punt van zorg op sociale media. Er is twijfel over de redenering dat mondkapjes niet zouden helpen. Veel mensen verwijzen naar de praktijk in het buitenland en naar studies waaruit het tegendeel zou blijken en trekken de geloofwaardigheid van de wetenschap en overheid in twijfel.

Continuïteit vitale processen en samenleving

- Inspectie Gezondheidszorg is bezorgd over zorgmijders. Mensen gaan minder snel naar de dokter, wat gaat zorgen voor een "stuwmeer aan zorg".
- Volgens Landelijk Netwerk Acute Zorg moeten COVID-19-patiënten opnieuw worden verspreid over ziekenhuizen in andere regio's om de herstart van reguliere zorg te bevorderen.
- Tandartsen en mondhygiënist zijn klaar om onder aangepaste omstandigheden weer open te gaan. Ook andere sectoren maken plannen voor de anderhalvemetersamenleving; in de OV-sector bestaan zorgen over het veilig opstarten van de dienstregeling.

Beeld sociale media

- Leraren uren kritiek op het advies van de Onderwijsraad om de zomervakantie in te korten; ze staan onder grote druk en hebben de vakantie nodig om bij te komen en burn outs te vermijden.

Zorg voor kwetsbare groepen

- Vanuit beroepsorganisaties, vakbonden en werkgevers in de zorgsector buiten ziekenhuizen aanhoudende druk om voldoende mondkapjes en andere beschermingsmiddelen.
- Zorgpersoneel van verpleeghuizen en thuiszorg willen dat de richtlijnen van het RIVM worden aangescherpt zodat ze standaard gebruik kunnen maken van mondkapjes en andere beschermingsmiddelen.
- Veel thuiszorg is zonder overleg stopgezet. Een derde van de mensen die afhankelijk is van hulp krijgt minder of geen zorg, schrijft De Telegraaf.

DEPARTEMENTAAL VERTROUWELIJK

- Het dodental in instellingen als verpleeghuizen bijna verdubbeld, aldus het CBS. In Europa vind ruwweg de helft van alle geregistreerde sterfte door COVID- plaats in verpleeghuizen.
- Er komt mogelijk een toename van suïcide, aldus de NOS, omdat risicofactoren als eenzaamheid, sociaal isolement, (dreigende) werkloosheid en financiële problemen toenemen door de beperkende maatregelen.
- Koks van KLM gaan maaltijden verzorgen voor dak- en thuislozen.

Beeld sociale media

- Kritiek op weinig of geen beschermende middelen voor mensen werkzaam in de thuiszorg, bejaardenhuizen en inrichtingen en op het (gedeeltelijk) stoppen van sommige hulp in de thuiszorg door wijkverpleegkundigen.

Financieel-economische stabiliteit

- Werkloosheid stijgt, er : 40 procent meer nieuwe WW-uitkeringen. Het aantal WW-uitkeringen stijgt met name in de horeca en catering (+224%), bij uitzendbedrijven (+143%), in de cultuursector (+94%) en onder jongeren van 15-25 jaar (+185%).
- Het havenbedrijf Rotterdam vreest een krimp van tien tot twintig procent.
- Banken hebben sinds maart voor 5,4 miljard aan uitstel van aflossingen, kredietruimte en leningen verstrekt aan bedrijven en consumenten, meldt de NVB. Volgens ondernemersorganisaties zijn banken desondanks te streng bij het beoordelen van aanvragen van kredieten, ondanks staatsgaranties.
- De gemiddelde stijging van huurprijzen van woningen was het afgelopen kwartaal het laagste in vijf jaar en kan verder dalen meldt verhuurplatform Pararius. De vraag vanuit expats neemt af en concurrentie toe.
- De foodsector verliest dit jaar 7,1 miljard aan omzet volgens kennisplatform FoodService Instituut Nederland (FSIN). De hardste klappen vallen in de horeca.
- Volgens het IMF leiden economische steunpakketten tot een stijging van het begrotingstekort in de EU naar 7,5 procent, en van de staatsschuld van de Eurozone naar 97,4 procent van het BBP (nu 84,1 procent).
- Steeds meer economen zijn voorstander van 'monetaire financiering', schrijft Follow the Money. De Europese terughoudendheid voor het financieren van overheidsbegrotingen door de geldpers van centrale banken, wegens inflatieoverwegingen, moet opgebroken worden.
- De Chinese economie is afgelopen kwartaal met 6,8 procent gekrompen. Dit is de eerste krimp voor de tweede economie van de wereld sinds zeker 1992.

Beeld sociale media

- Klimaatactiegroep Extinction Rebellion NL roept het kabinet in een online petitie op om pas staatssteun te geven aan bedrijven als KLM en Schiphol te geven als ze met een duidelijk klimaatbeleid komen. Volgens de groep moet de crisis aangegrepen worden om een grote systeemverandering in gang te zetten
- Op Facebook geven startende horecaondernemers aan om in de problemen te zitten.
- Mensen vrezen dat gemeenten de lokale belastingen en parkeertarieven gaan verhogen nu ze in financiële problemen dreigen te komen.

Caribisch deel van het Koninkrijk

- Op Bonaire is een eerste besmettingsgeval bekend geworden, hij keerde terug uit Aruba, waar deze week de eerste twee sterfgevallen door COVID-19 plaatsvonden.
- Op Sint-Eustatius is onrust ontstaan doordat het lokale drinkwaterbedrijf drinkwater voor onbepaalde tijd op rantsoen heeft gezet. Er is geen reden opgegeven.
- Op Curaçao stijgt de werkloosheid tot mogelijk zestig procent. Steeds meer mensen worden afhankelijk van voedselhulp. Ook op Sint-Maarten en Aruba wordt de sociaal-economische situatie allengs nijpender.

Internationale context

- Frankrijk is voorzichtig optimistisch over de indamming van COVID-19. Het aantal IC-patiënten daalde voor de achtste dag op rij. Ook andere opnames en het dodental lopen minder snel op dan voorheen.
- Zwitserland heeft plannen gepresenteerd om de restricties gefaseerd af te bouwen. Momenteel zijn alleen essentiële winkels open. Andere landen kondigden eerder een versoepeling aan.
- Volgens president Trump is de piek van het aantal besmettingen in de Verenigde Staten voorbij. Hij heeft een richtlijn gepresenteerd waarmee staten geleidelijk de economie kunnen opstarten.
- Italië wil wachten met het aanspreken van het eerder overeengekomen EU-noodpakket om te beoordelen of er nieuwe voorwaarden aan de hulp worden verbonden. De voorzitter van de EC bood haar excuses aan Italië aan, omdat de Europese Unie tekortschoot in het bieden van de noodzakelijke hulp.
- Duitsland heeft binnen drie of vier weken een contact-tracing-app beschikbaar voor vrijwillig gebruik.
- Het IMF wil arme landen helpen door het aantal kortlopende leningen te verdereenvoudigen tot ruim 18 miljard.
- Boeren in het Verenigd Koninkrijk zijn begonnen met het invliegen van seizoenarbeiders uit Oost-Europa door zorgen over de beschikbaarheid van arbeidskrachten in de sector.
- De Turkse regering heeft enkele wetsvoorstellen ingetrokken die bedoeld waren om sociale media zoals Twitter, Facebook en YouTube verregaand aan banden te leggen.
- Griekenland gaat oude en zieke asielzoekers overplaatsen uit de vluchtelingenkampen uit vrees voor COVID-19. Ze gaan naar het vasteland en elf Europese lidstaten – Nederland weigert om weeskinderen uit de kampen op te nemen, tot ergernis van vluchtelingenorganisaties.

Politiek en maatschappelijke onrust

- Partijen vragen in de Tweede Kamer waarom er nog steeds een tekort bestaat aan mondkapjes en andere beschermende middelen. Zorginstellingen blijven kampen met acute tekorten en gebrek aan voorraad.
 - De Kamer neemt geen genoegen met antwoorden van Jaap van Dissel en Mark Rutte op de vraag waarom Nederland niet – net als België en Duitsland – het gebruik van mondkapjes aanraadt. Het RIVM waarschuwt onverminderd dat mondkapjes niet effectief zijn en voor „schijnveiligheid” zorgen.
 - Een privaet initiatief met verschillende Nederlandse bedrijven springt bij in het aanbod van mondkapjes voor zorgpersoneel. Het streven is om een half miljoen mondkapjes per week uit China te halen.
 - Privacy-beschermers zijn kritisch op de verruimde toegang van zorgverleners tot patiëntendossiers. Deze zorgverleners kunnen vanwege COVID-19 zonder toestemming van de patiënt bij het dossier. De Autoriteit Persoonsgegevens gaat extra op misbruik controleren.
 - Mensen die op Facebook in contact zijn gekomen met desinformatie over COVID-19 kunnen een melding krijgen. Facebook hoopt zo het hoofd te bieden aan de vele onzinberichten die rondgaan op het platform.
 - In gevangenissen bestaat toenemende angst voor besmetting. Er zijn verschillende besmettingen onder gedetineerden en deze week stierf een medewerker aan COVID-19.
- Beeld sociale media*
- Maurice de Hond en Thierry Baudet (FVD) pleiten op sociale media voor alternatieven voor de anderhalvemetersamenleving.
 - Het rechts-populistische ‘CommonSenseTV’ (actief op diverse sociale mediakanalen) is donderdag een online petitie begonnen ‘Stop lockdown en vrijheidsbeperkende maatregelen NU’. Tot nu toe 3.000 keer getekend.
 - Columniste Ebru Umar laat op Twitter weten niet te mee te doen aan de anderhalvemetersamenleving. Wanneer meer invloedrijke personen adviezen gaan ondermijnen, kan dat gevolgen hebben voor de acceptatie van de maatregelen.
 - Veel aandacht (ook internationaal) op Twitter voor de waarschuwing van Edward Snowden dat overheden het coronavirus gebruiken om een ‘architectuur van onderdrukking’ te bouwen en de vrijheden in te perken.

DIJDING

Maatschappelijke onrust over toenemende ongelijkheid, onder andere rond beschermingsmiddelen, financiële steun, werkloosheid

- Verschuivende visie over het gebruik van mondkapjes zichtbaar onder meer naar aanleiding van het TK-debat.
- Risico van maatschappelijk onrust door toenemende ongelijkheid onder burgers en bedrijven ten aanzien van werkloosheid, financiële steun, veilige openbare omgeving (mondkapjes) en werkomgeving (beschermingsmiddelen, testen), gebrek onderwijs aan kwetsbare scholieren, sterfgevallen verzorgingstehuizen.
- Deze onrust wordt verder gevoeld indien sommige personen, beroepsgroepen, sectoren, landen of grotere bedrijven meer steun ontvangen dan anderen. Komende besluitvorming over de maatregelen kan de ongelijkheid verder voeden.
- **Groeiend onbehagen over 1.5m-sameleving door negatieve economische en maatschappelijke context**
 - Het besef van de nieuwe realiteit en de perceptie van de negatieve context wordt verder beïnvloed door speculaties over “grote dilemma’s” rondom “verdeling van schaarse ruimte” en speculaties over de besluitvorming van volgende week over de maatregelen.
 - De grote negatieve economische gevolgen (Krimp Rotterdamse haven 20%, 42% stijging aanvragen WW-uitkeringen; horeca en catering (+224%), bij uitzendbedrijven (+143%), in de cultuursector (+94%) en onder jongeren van 15-25 jaar (+185%)), mogelijke economisch krimp 7,5%) en de lange duur van de maatregelen voeden een negatief beeld over het langetermijnperspectief en de grote impact op economie en maatschappij.
 - Sterk oplopende achterstanden in thuiszorg en in reguliere zorg en zorgmijding leidend tot maandenlange zorgstuwmeren en additionele sterfgevallen (schaduwcrisis).
- **Continue druk op geloofwaardigheid van overheid, experts en maatregelen**
 - Berichtgeving over maatregelen in het buitenland (mondkapjes, verlichte maatregelenregimes in andere landen) en het maatschappelijke debat over beschermingsmiddelen (o.a. in TK) tasten de geloofwaardigheid mogelijk aan. Drie procent antistoffen bij bloeddonoren en onzekerheden over immuniteit na “milde” verschijnselen zorgen mogelijk voor extra druk op de geloofwaardigheid.
 - Aanhoudende zorgen en onduidelijkheid over het beoogde effect, de effectiviteit, betrouwbaarheid en anonimiteit van “COVID-apps” (experts, wetenschap, TK).
- **Aandacht voor uitlaatklep groepen (met name jongeren) in relatie tot grote druk op naleven maatregelen**
 - De komende ramadan (24 april en verder) werkt mogelijk extra verzwarend voor de deelnemers.